

Jolanta Gwioździk

"The book : a global history", red.
Michael F. Suarez, H.R. Woudhuysen,
Oxford 2013 : [recenzja]

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy nr 4, 164-168

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

***The book : a global history* / eds. Michael F. Suarez ; H.R. Woudhuysen. – Oxford: Oxford University Press, 2013. – 748 p. – ISBN: 978-0-19-967941-6**

Dwutomowa praca *The Oxford Companion to the Book* [Suarez, Woudhuysen, 2010] była wynikiem realizacji prowadzonego przez 15 lat projektu, który pod kierunkiem Michaela F. Saureza, dyrektora Rare Book School University of Virginia, oraz H.R. Woudhuysena, rektora Lincoln College w Oxfordzie, zgromadził 398 badaczy z 27 krajów. W 2013 r. redaktorzy opublikowali nową, znacząco skróconą, wersję tej książki, pod tytułem *The book. A global history*. Dzieło zostało przygotowane przez 58 autorów z 15 krajów (ich listę, z krótką informacją o akredytacji i zainteresowaniach naukowych, zamieszczono na początku publikacji). Projekty wieloaspektowego opracowywania dziejów książki zarówno w skali globalnej, jak i w perspektywie regionalnej z założeniem ukazywania ich w kontekście wydarzeń politycznych, społecznych oraz kulturowych, od 2011 r. podejmuje także Oxford Centre for Global History [Global History at Oxford]. Wyniki badań, z akcentowaniem interakcji między różnymi dziedzinami historii światowej, są również wydawane m.in. w serii *New Oxford World History*. Przygotowanie kompendium wiedzy z zakresu historii książki wpisywało się w tę koncepcję historiograficzną.

Opracowanie tej publikacji wymagało przede wszystkim precyzyjnego określenia przedmiotu analiz, zwłaszcza zdefiniowania pojęcia książki. Została ona potraktowana jako nośnik treści, od pierwotnych inskrypcji, tekstu utrwalonego w różnej formie (książek, czasopism, druków ulotnych) po zapis elektroniczny. Należało następnie ustalić koncepcję prezentacji różnych aspektów funkcjonowania pisma i druku. Perspektywa całościowego ujęcia tej problematyki zakładała opis czynników współzależnych, nie podporządkowanych książce jako jedynemu przedmiotowi badań. Słowo pisane i mówione potraktowano zatem jako element komunikacji kulturowej. Takie ujęcie koresponduje z definicją historii książki, zaproponowaną przez SHARP (Society for the History of Authorship, Reading, and Publishing), zgodnie z którą „historia książki to nie tylko książki per se: ogólnie rzecz biorąc,

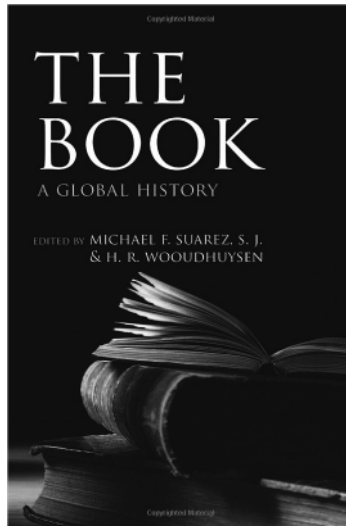
dotyczy ona tworzenia, rozpowszechniania i recepcji pisma i druku, włączając gazety, czasopisma i druki ulotne. Historycy książki badają historię społeczną, kulturalną [...] historię handlu książkami, praw autorskich, cenzury i wydawnictw podziemnych; dzieje publikacji poszczególnych utworów literackich, ich autorów, wydawców, drukarzy [...]; rozprzestrzenianie się umiejętności pisania i dystrybucji książek; tworzenie kanonu tekstów i politykę krytyki literackiej; biblioteki, praktyki czytelnicze i kwestie recepcji” [Cossu-Beaumont i Parfait, 2009, s. 2; przekład – J.G.].

Przytoczona definicja podkreśla wieloaspektowość historii książki, a zarazem wskazuje na konieczność interdyscyplinarnych badań, co dobrze oddaje struktura *The Oxford Companion to the Book*. Praca ta została podzielona na dwie zasadnicze części, w pierwszej zawarto rozdziały poświęcone książce, w drugiej – jej dziejom, ujmowanym z regionalnego punktu widzenia. Układ problemowy bywa przyjmowany w innych opracowaniach tego typu, np. w studiach o dziejach pisma i lektury w Europie oraz Ameryce [La memoria, 2004] wydzielono w tomie pierwszym problematykę funkcjonowania książki, od rękopisów po zagadnienia cenzury natomiast w tomie drugim omówiono „przestrzeń książki i biblioteki”, podejmując zagadnienia gromadzenia, rozpowszechniania i produkcji książek. Nie zamieszczono tam natomiast analiz w skali narodowej.

Pozytywne przyjęcie *The Oxford Companion to the Book* [m.in. Eldevik, 2010] skłoniło redaktorów do opracowania nowej edycji, z odmienną okładką (zob. il. 1), adresowanej (jak to wyszczególniono w przedmowie) do środowiska akademickiego, bibliotekarzy, antykwariuszy i innych osób zainteresowanych podejmowanymi w niej zagadnieniami (istotna była także jej znacząco niższa cena).

W pracy *The book. A global history przestrzeń i czas*, dwie podstawowe struktury historii, zostały wykorzystane nie tylko do analiz dziejów książki w konkretnej epoce, ale do ukazania ich jako pewnego procesu. Wyszczególniono część problemową (*thematic studies*) oraz część opisującą dzieje książki w poszczególnych regionach i państwach (*regional and national histories of the book*). Każdy rozdział zaraz po tytule zawiera ponadto wyszczególnione podrozdziały, a na końcu – bibliografię, w zamierzeniu autorów prezentującą aktualny stan wiedzy. Dodano także schematy i ilustracje, ułatwiające odbiór omawianych treści. Przyjęta koncepcja umożliwia potraktowanie poszczególnych opracowań jako niezależnych, zamkniętych całości. Poszukiwanie interesujących czytelnika zagadnień ułatwia ponadto indeks rzeczowy, rejestrujący nazwiska (z uwzględnieniem dat biograficznych), nazwy instytucji oraz tytuły druków (w pisowni narodowej).

W części pierwszej badania tematyczne odnosiły się do kwestii rozwoju pisma i druku (systemy pisma, rękopisy, „europejska rewolucja druku”, technologie i ekonomia druku, druki ulotne), fizycznej postaci książki (papier, ilustracje, oprawy, książka elektroniczna), problematyki jej udo-

II. 1. Okładka *The book : a global history* / eds. Michael F. Suarez ; H. R. Woudhuysen. – Oxford : Oxford University Press, 2013

stępniania (cenzura, własność intelektualna, prawa autorskie), historii książki (w świecie antycznym, Bizancjum, europejskim średniowieczu), a także bardziej szczegółowych zagadnień: książka jako symbol, „święte księgi” różnych religii, rękopisy i druki żydowskiej proweniencji, drukarstwo misyjne, książki dla dzieci, edytorstwo.

W części drugiej omówiono dzieje książki na świecie, od państw Europy Zachodniej i Środkowo-Wschodniej, przez Bałkany, kraje bałtyckie, po Stany Zjednoczone, Afrykę, Antypody, Amerykę Południową i Azję. W ujęciu historycznym dokładniej przedstawiono historię książki w Brytanii (w trzech rozdziałach, w układzie chronologicznym od ok. 1475 r. do XX w.), Irlandii, Francji, następnie w krajach Beneluxu, w Niemczech, Szwajcarii, w państwach nordyckich i na Półwyspie Iberyjskim, we Włoszech, nowożytnej Grecji, Austrii, na Węgrzech, w Czechach (wraz ze Słowacją) i w Polsce, kolejno także w krajach bałtyckich, następnie w Rosji (łącznie z Ukrainą, Białorusią) i na Bałkanach.

Dzieje książki na innych kontynentach omówiono z podziałem na Afrykę, świat islamu, subkontynent indyjski, historię książki w Chinach, Korei, Japonii, w Południowo-Wschodniej Azji, Australii, Nowej Zelandii, Ameryce Łacińskiej (od czasów Inków), Kanadzie, Ameryce (od okresu kolonizacji) oraz na Karaibach i Wyspach Bermudzkich (ten rozdział dodano w obecnej edycji). Redaktorom chodziło nie tylko o ukazanie problematyki rozwoju książki na danym terenie, ale także o zaprezentowanie roz-

przestrzeniania się wiedzy z perspektywy wielu narodów, z przekroczeniem w ten sposób tradycyjnych granic państw.

O powodzeniu tego zamierzenia można się częściowo przekonać, analizując rozdział poświęcony historii książki w Polsce (s. 470–479). Podzielono go na siedem punktów. Omówiono w nich najpierw pierwsze skryptoria, a następnie w kontekście kształtowania się intelektualnej kultury państwa Jagiellonów, wprowadzenie i rozwój drukarstwa do roku 1600. Wymieniono przy tym drukarzy krakowskich, a także typografie na usługach reformacji. Jeden akapit poświęcono na ukazanie relacji między Rzeczypospolitą a kulturą Europy w XVI i XVII w. Wskazano ponadto główne gatunki publikowanego piśmiennictwa oraz relacje z drukarstwem zachodnim. Równie skrótowo potraktowano XVII i XVIII stulecie. Przedstawiono jednak główne ośrodki typograficzne, a także wspomniano o fundacji Biblioteki Załuskich, pracach KEN i pierwszych czasopismach. Następnie ukazano sytuację książki pod zaborami, a także dziewiętnastowieczne publikacje zagraniczne. Ostatni z poruszanych problemów odnosił się do książki w XX w. Dane statystyczne wykorzystano tu do przedstawienia produkcji książki po odzyskaniu niepodległości, zwrócono następnie uwagę na straty wojenne, a także polityczne i ekonomiczne uwarunkowania druku i rozpowszechniania publikacji po 1946 r. Odrębnie zasygnalizowano niezależny obieg książki, a rozważania zakończyła skrótowa informacja o współczesnym rynku książki i globalnych trendach w tej dziedzinie w XXI w. Autorka, Janet Zmroczek, jest kierownikiem działu europejskich zbiorów British Library, specjalizuje się w badaniach obecnych tam polskich kolekcji, a także dziejów Polonii w dziewiętnastowiecznej Anglii. Rozdział opracowała, polecając cztery publikacje: *Encyklopedię wiedzy o książce*, *Polskie drukarstwo* Janusza Sowińskiego oraz dwie prace autorstwa (i współautorstwa) Barbary Bieńkowskiej: *Książka na przestrzeni wieków* oraz *Books in Poland*. Obecnie rozdział przypomina rozbudowane hasło w encyklopedii, co być może wynika z przyjętych założeń edytorskich publikacji.

The book. A global history (reklamowana jako „wprowadzenie do wszystkich aspektów książki od czasów antycznych do dzisiaj”) skłania do rozważenia koncepcji przygotowywania kompendiów o tak szerokim zasięgu chronologicznym i terytorialnym. Z jednej strony czytelnik dysponuje jednym, wieloaspektowym opracowaniem, co podkreślają autorzy recenzji [Wilson, 2013]. Z drugiej jednak musi się liczyć ze skrótowością prezentacji poszczególnych zagadnień, głównie z problemem ich aktualności, zwłaszcza w odniesieniu do zjawisk bieżących. W porównaniu z rokiem 2010, do edycji o cztery lata późniejszej dodano rozdziały poświęcone cenzurze, własności intelektualnej, a przede wszystkim uaktualniono omówienie książki elektronicznej [The Electronic Book, 2014], co wskazuje na taką dynamikę zmian, na którą odpowiedzią nie może być jedynie publikacja tradycyjna.

W tej sytuacji być może warto byłoby rozważyć przygotowanie historii książki w ujęciu problemowym, o zasięgu chronologicznym ograniczonym datą produkcji starych druków (czyli 1800 r.) lub datą książki drukowanej ręcznie (1840 r.). Pełne, wieloaspektowe i interdyscyplinarne opracowanie dziejów książki wymagałoby najpewniej wykorzystania co najmniej możliwości książki konwergencyjnej (zwłaszcza dostępu do zdigitalizowanych obiektów światowego dziedzictwa kulturalnego, w tym wystaw i filmów). Innym rozwiązaniem mogłoby być przygotowanie publikacji w rzeczywistości wirtualnej (Web. 3.0), dostępnej tak dla autorów (co ułatwiłoby integrację środowiska historyków książki oraz wzajemne kontakty i współpracę w grupach problemowych i dyskusyjnych, zapewniło dostęp do aktualnej literatury przedmiotu itp.), jak i wszystkich osób zainteresowanych tą problematyką.

Bibliografia

- Cossu-Beaumont L., Parfait C. (2009), *Book History and African American Studies*. „Transatlantica”, No 1, s. 2-10 [online]. [dostęp: 2014-12-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://transatlantica.revues.org/4280>
- Eldevik B.E. (2010), [Rev.] *The Oxford Companion to the Book* eds. Michael F. Suarez S.J. and H.R. Woudhuysen. „Theological Librarianship”, Vol. 3, No. 2, s. 54–56.
- Gardiner E., Musto R.G. (2014), *The Electronic Book*, in: *The Oxford Companion to the Book* [online]. [dostęp : 2014-12-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704187204575102110426333220>
- Global History at Oxford [online]. [dostęp: 2014-12-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://global.history.ox.ac.uk/>.
- La memoria*, 2004, *La memoria de los libros. Estudios sobre la historia del escrito y de la lectura en Europa y América*. Salamanca.
- Suarez M.F., Woudhuysen H.R. (eds.), (2010), *The Oxford Companion to the Book*. New York.
- Wilson T. (2013), [Rev.] *The book: a global history* eds. Michael F. Suarez, H.R. Woudhuysen. Oxford [online]. [dostęp : 2014-12-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.informationr.net/ir/reviews/revs491.html>